

Disputatio politica de educatione & institutione principum

<https://hdl.handle.net/1874/340881>

DISPUTATIO POLITICA

DE

Educatione & Institutione

Principum :

QUAM

Cum Corollariis Anti-Machiavellicis,

Favente Deo Opt. Max.

SUB PRÆSIDIO

Clarissimi Doctissimique Viri,

D. DANIELIS BERCKRINGERI, L. A. M. ☞

Philosophiæ in Almâ Ultrajectinâ Professoris Ordinarii,

Publicè defendere conabitur,

HENRICUS LUDOVICUS WOLFFIUS

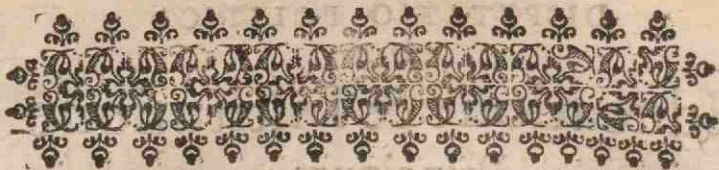
Catto-Cassellanus.

Ad diem 15. Decemb: 2. pomeridianâ.

ULTRAJECTI,

Ex Officina, EGIDII ROMAN, Academiæ Typographi,

Anno c1o 1o c xli.

V I R O

MAGNIFICO, NOBILISSIMO,
AMPLISSIMO,

D. HERMANNO VVOLFFIO,
Serenissimæ Reginae Suecorum, Gothorum, ac Vandalorum &c. Consiliario Intimo, & ad Illustrissimum Hassiæ Landgravium Legato, Parenti Optimo:

*In filialis observantia requirer hanc de
Educatione & Institutione Principum Dilecti
dedicat,*

HENRICUS LUDOVICUS WOLFFIUS

Resp.

Educatione & Institutione Principum.

THESIS I.

Hemistoclis Græci Græculus Pædagogus dicere identidem solebat ad alumnum suum: Nihil mediocre futurus es, ô Puer! Nam aut Magnum Bonum eris Reipublicæ, aut Magnum Malum: *Plut: in Apophtheg:* Innuens, à primâ Educatione & Institutione Principis Pueri salutem & perniciem Reipublicæ pendere. *Sen: in Claud: Cas.* Quod & subijcit proverbium, quo dicitur, aut Regem aut Fatuum nasci oportere. *Erasmi in Adag.*

II.

Quod cum ita sit, plurimum operæ sumendum in Augustulorum, id est, Puerorum Principum seriâ, tum Educatione, tum Institutione, quoniam ab his, rectè aut secus habentibus, duplex K K, hoc est, & τὸ Καλόν, & τὸ Κακόν Reipublicæ.

III.

De utrâque agemus seorsim & successivè. Quanquam enim eæ conjungi debeant in operando, nihil impedit tamen, quominus distinctè proponantur in demonstrando.

IV.

Educatio universè respicit, vel τὸ σωματικόν Principis Pueri, vel τὸ ψυχικόν.

V.

Τὸ σωματικόν continet τὸ διαθετικόν, Conformationem & Confirmationem tenellorum Membrorum: τὸ δαιτυτικόν, Oeconomiam seu Regi-

Regimen Viētus : τὸ κοσμητικόν , Oecōnomiam seu Regimen Cultus :
τὸ γυμναστικόν , Oecōnomiam seu Regimen Exercitiorum.

V I.

Τὸ διασθετικόν est ἐν τῷ ὀργανικῷ corporis , & suo loco curat , ne luxa-
tum corporis σσηματίον , quod nondum bonâ fidē coit , vitium ex in-
curiâ capiat : ne quid , verbi gratiâ , gibbosum distortumvé in lumbis ,
brachiis , cruribus surgat , ne caput turratum & acuminatum extet , ne
quod impedimentum in linguâ teneri alumni adhæreat. Etc: *Arist:*
7. *Pol:* 17. *Plat:* 7 de *Leg.* Huc faciunt fasciæ , vittię , thoraculi lami-
nei , serperastra , quorum meminit Orpheus Poëta , cum enumerat Bac-
chi crepundia , & Varro 8. de *Ling: Lat.*

V I I.

Τὸ διατρετικόν positum est in Viētū Alumni , qui vitæ coauspicalis
& nato connaturalis est Lac. Cū enim omnia nutriantur iisdem , ex
quibus sunt , ut docetur 2 de *gen: & corrupt:* etiam Infans Augustus
his nutrietur , qui aliam quidem ab aliis infantibus affert Personam , sed
non Naturam , cum quâ proximam inter vesca cognationem habet Lac.
Plat: lib. πειρὸ παίδ: ἀγωγ. *Gal:* lib: 1. de *san: tuend.* *Plin:* lib: 24.
cap: 9. *Columel:* lib: 7. *cap:* 12. Non item Vinum , cuius potu abstin-
bit novus hospes , tum quia id haustum nimium humectat & calefacit ,
tum quia halitu caput afficit , quod infantibus adhuc molle est. *Arist:*
7. *Pol:* 17. *Gal:* lib: 1. de *san: tuend:* Qui Vini gratiam his demum fa-
cit anno 14 , Plato 18 , Paulus Ægineta 2 1 , Haliabas 4. *Piccart:* 7 *Pol:*
17. Ego temperamentum constitutionem univērsē magis hīc attenden-
dam existimem , quàm ætatem & annos.

V I I I.

In dubio non dubio quæritur : Maternumvé id esse debeat , an nu-
triciū ? Natura , Ratio , Experientia pro affirmantibus stant. Non
enim frustra natura binas mammas matribus tribuit , easque lactis copiâ
mox à partu sollicitâ providentiâ instruxit. Et cū terra nativo succo
suo alat plantas ex se genitas , bestię item suis uberibus nutriant fœtus ,
cur officium nutricationis ex se natis neget mater , præsertim cū hos
sanguine suo in utero inantē aluerit ? Neque aliud insinuat ratio. Quia
enim temperamentum corporis nondum est in infantibus in esse perfe-
cto , sed

&o, sed perfectibili, ideoque instar ceræ mollis omnium impressio-
 nem capax, ipsum verò nutrimentam in substantiam rei nutriendæ
 per vim plasticam convertatur, periculum, ne usu lactis alieni, à nu-
 trice suppeditati, totum temperamentum immutetur, quod Tiberio
 & Caligulæ Imp: accidisse autores sunt, qui horum vitas adornarunt.
 Alter enim per nutricem ebriosam dicitur contraxisse vitium ebriosi-
 tatis, alter verò tyrannidem ex nutrice suxisse. Idem quin distat expe-
 rientia. Constat namque lactis materni beneficium tanti meriti fuisse
 apud veteres, ut imperaturæ durius quippiam filiis matres, hos per lac,
 quod ipsis præbuerant, obsecrarent, nefasque haberetur, nisi exorâ-
 sent. *Arist: 7. Pol: 17. Agell: lib. 12. cap: 1. Gal: lib: 1. de san: tuend.*
Tiraquell: de nobil: cap: 20. s. 80. Alex: lib: 2. gen: dier: cap: 25. Ludov:
Viv: de off: Chris: Fam: Tholos: lib: 14. de Rep: cap: 4. Patrio: lib: 4.
de Rep: iii: 5.

IX.

Quamvis verò hîc deficere videatur autoritas & propior expe-
 rientia apud Principes atque Illustres Fœminas, quæ officium lacta-
 tionis transcribunt matribus secundis, id est, fœminis mercenariis, e-
 rubescuntque Nutrices fieri, quæ factæ sunt Matres: *Chryso: in psal:*
50. hom: 1: Tamen cacoëthes hoc, quantumvis adultum, & altè radi-
 catum, præjudicare, nec potest, nec debet, vel Naturæ, vel Rationi.
 Cuinam enim mulieri deditori esse possit, utut mores obtineant in
 contrarium, lactare filium, quem ex propriis visceribus eduxerit, no-
 vemq; integris mensibus plus minusve in penitissimis abditissimis re-
 conditissimis uteri recessibus proprio sanguine aluerit? *Cic: pro domo*
suâ. Et an expectant majorem affectum à nutrice stipendiariâ erga
 partum, quàm patiuntur ipsæ, cum nulla apud emittias illas pseudo-
 matres sit obligatio, nisi ære redempta? *Agell: lib: 12. cap: 1.*

X.

Casum infirmitatis interim alteriusve necessitatis excipio, quæ non
 habet legem, ut ajunt. Eâ causâ, & quoniam contingit, ut defunctâ
 matre, aut uberibus arefactis nutrix necessariò advocanda sit, censeo
 ingenium ejus etiam atque etiam esse considerandum, ut mite sit, com-
 positus animus, univèrsaque constitutio corporis æquabilis, ac quoad
fieri

ferri poterit, maternæ consentanea, ut minima immutatio sit in foetu, ne lacte mutato corporis pariter & animi vires, qui corpori devinctus est, debilitentur. *Marian: lib: 2. de Reg: & Reg: Inst: cap: 2.*

XI.

Enimverò ubi ablactationis tempus appetit, tum verò paulatim ad solidiorem victus rationem ducendus alumnus. Dico paulatim, ne ipsa mutatio afferat mutationem, quæ ferè semper calamitosa. Atque hîc integro iterum cum iudicio versandum est, & τὸ διαιτητικὸν observandum Medicorum, tum ratione temperamenti & ætatis, tum ratione alimenti, & quidem tam quoad qualitatem, quàm quoad quantitatem & molern: maximè omnium autem vitanda ἡ τῶν ἐδεσμάτων πολυειδία, apud γαστέρα δὲ τὰ μὴ ἔχουσα. *Plut: in Cat, Clem: lib: 2. Pedagog. Lorich: de Pedagog: Princ: cap: 11.*

XII.

Quemadmodum verò hoc omittendum, ita non committendum illud, ut malignè Puero Principi, quæ ad victum pertinent, suppeditentur. Non enim debet de cibo, quod faciunt egenorum filii, sed de rebus majoribus cogitare, aliâ omni curâ sublatâ. *Marian: lib: 2 de Rege & Reg: Inst: cap: 4.*

XIII.

Τὸ κοσμητικὸν cultum Pueri Principis gubernat, qui patrius, tum elegans magis quàm mollis & delicatus esse debet. *Idem ib.* Ferè enim fit, ut ubi cultus magna cura, ibi virtutis magna sit incuria, ut reatè arguit Cato Cenforinus apud *Ammian: lib: 16.* Atque aded, quid non adultus concupiscet, qui in purpuris repit? Qui, cum nondum prima verba exprimit, jam coccum intelligit, jam conchylium poscit? Qui in lecticis crescit, & cum terram attigerit, è manibus utrinque sustentium pendet? *Quint: lib: 1 Orat: Inst: cap: 2.* Breviter: quod de Posthumo Poëta Epigrammatographus:

Hoc mihi suspectum est, quod oles benè, Posthume, semper:

Posthume non bene olet, qui bene semper olet: Mart: lib: 2. epigr: 12.

Id in Puerum Principem ritè quadrat, qui debet malle, quàm benè olera,

olere, nihil olere. *Idem lib: 6. Epigr. 35.*

XIV.

Τὸ γυμναστικόν continet totum Exercitiorum Apparatum: Quo de genere sunt, Agitatio, Circumgestatio, Equitatio in arundine longâ, Cursus, Certamina inter æquales, Lusus Pilæ, Hastiludium, Sagittandi & Iaculandi studium, Pugilatoria, Desultoria, Equitatoria, Natoria, Venatoria, Saltatoria: Quorum exercitiorum alia conferunt ad Robur Alumni, alia ad Agilitatem.

XV.

Agitatio domi & in cunis peragitur: Circumgestatio ferè foris, atq; in ulnis gerulæ, quam primùm ætatula fert talem exspaciationem. Circumferendus namque nunc ad parentes, nunc ad cognatos, nunc in campos, non tantùm, quòd in perpetuo agat motu, & ut hoc modo calor nativus excitetur, vitiosique humores, quibus plerunque abundat illa ætas, dissipentur, tum adjuvetur concoctio, sed etiam, ut ærem duriusculum maturè ferre consuescat, ne corpus adultum postmodum facillè lædatur à frigore. *Plat: de Rep.*

XVI.

Equitatio in arundine longâ, Certamina inter æquales, proficiente ætate confirmatisque viribus accedent, atque aded per vices jam de pernicitate pedum cursu contendet, jam ludicro certamine in justæ pugne modum concurret, luctâvé certabit. Quod tamen genus exercitii haud scio an Principi Puero conveniat. Videtur enim nefas, quamvis joco usurpatum, corpus, quod sanctum haberi debet, irreverenter contrectare, raptare, contorquere, ad terram affliccare. *Marian: lib: 2. de Reg: & Reg: Inst: cap: 5.*

XVII.

Accedet hinc Pilæ lusus, sive in Spæristerio, sive extra illud & sub Dio, genus exercitii in Puero Principe non improbandum, quia nihil indecori in gestu præbet, sed speciem quandam potiùs ingenuam præse ferre videtur. Nihil enim fictum, nihil simulatum in se habet, ut pleræque aliæ lusiones: tum agilitatem quandam dexteritatemque corporis præstat, & saltando ac currendo exercet: denique condimentum est molestiarum, & quædam quasi instauratio ad laborem. *Parsico. lib: 3.*

lib. 3. de Reg. & Reg. Inst. tit. 9. Quod de pilâ datariâ, quæ ex-
pulsâ manu aliove organo innoxio pulsatur, inque lusorem missa ex ad-
verso repulsatur, accipi velim, non item de eâ, quæ pugno aut calce
impellitur, ob brachifragii aut pedifragii periculum.

XVIII.

Succedent Hastiludia, Torneamenta, & Sagittandi ac Iaculandi
experimenta privata, quibus Princeps Tiranculus viriculas suas exer-
cendo periclitetur. *Patric. cit. lib. tit. 5.* Sed & globis è ferreo tubo
flammâ eluctante ejaculatis signum propositum petere, inter illustria
& principalia exercitia nostris moribus habetur: *Marian. lib. 2. de
Reg. & Reg. Instit. cap. 5:* Priscis etiam, fundas librare, cujus tamen
studii veniam do nostro, ob inusum ejus & desuetudinem, addo etiam,
incertitudinem summam.

XIX.

Excipient proximè Gladiatura seu Pugilatoria, Desultoria, Equi-
tatoria, Natatoria, artes usu magis quàm professione Regiæ, necessa-
riæ tamen. Pugilatoria hætenus, ut ruentem in se adversarium arte
magis quàm viribus sustinere, premere cedentem, cedere prementi,
denique se, caput, corpus, vitam, fortunas, si ita forsferat, in arenâ
tueri queat: Desultoria hætenus, ut mihi artificioso compendio &
proximâ dexteritate nôrit saltu se in equos è terrâ præcipitare, iner-
mis ferroque tectus, quæ res victis in pugná, non gregariis militibus
tantùm, sed principibus etiam & ducibus sæpè salutis fuit: *Marian.
lib. 2 de Reg. & Reg. Instit. cap. 5:* Equitatoria hætenus, ut scitè at-
que ex arte vehatur equo. Qui enim ineptè atque indecorè equo
insidet Princeps, primùm ab aliis irridetur, deinde inutilis in pugná ad
omnes bellicas actiones habetur, non adversarii ictum sustinere aut ca-
vere satis potest, non hastam suam dirigere, non eam cubito aut ulnâ
compressâ stringere, non equum flectere, non ex eo jaculari, non ar-
cua tendere, aut quippiam utiliter ac decorè agere, quin parvo ictu
minimâque succussione excutitur: *Patric. lib. 3 de Reg. & Reg. Inst.
tit. 2:* Natatoria hætenus, quò se præsentis periculo & necessitati nan-
do eripere, ac suis restituere possit, quorum salus ipsius salute continetur.
Quia enim hujus exercitii usus homini, non ut aliis animalibus,
æque

æquè familiaris naturâ, disciplinâ supplere studebit, quod natura negavit, neque committet cum Alexandro, ut aliquando necesse habeat lamentabiliter vociferari: O me deterrimum, qui nunquam nare didicerim! *Idem ib: tit: 4.*

XX.

Comes his in turbâ exexcitiorum ibit Venatoria, studium claris Principibus gratissimum, & quasi peculiaris quædam exercitatio. Neque immeritò. Speciem enim non parvam fortitudinis præse fert, & similitudinem quandam cum re bellicâ tenet. Ducem siquidem sibi præficit venatio, cujus dicto omnes sunt audientes, hostem excursoribus provocat, exploratores in speculis disponit, insidias abdit, apertum Martem simulat, divortia, quæ ad fugam pertinent, observat, per saltus & arva pedites præmittit, loca plana & aperta equitum alis præcingit, cornuum strepitu progressui receptuique canit, dat signa prædæ ac viatorix &c. *Idem ib: tit: 6. Xenoph: lib: de Venat.* Quin immò venando Princeps discit quorumcunque situum naturam, ubi montes surgant, valles confidant, planities extendantur, contrahantur aut explentur flumina & paludes. Quæ res dupliciter Principi prodest, tum quia hæc meditatione situum suæ ditionis callet, tum quia hoc exemplo in aliorum situum ac regionum notitiam facilius devenit, quæ cognitio ad exercitus ducendos, stationes eligendas & occupandas plurimum confert. *Scipio Ammir: disert: Pol: lib: 2. disc: 1.* Quod non item de Aucupio pronunciaveris, præsertim Accipitrum, quod tamen in deliciis hodiè, olim non æquè. *Patric: vii: lib: iii: 7.* Sicut nec Piscatus, quæ duo studia delectatio commendat, non usus, ad quem utroque oculo respiciendum est in educatione Principum.

XXI.

Agmen claudet Saltatoria, quâ, si in suffultatione & membrorû agitatione nihil aliud spectetur, quàm motus corporis artificiosus, & dispositio saltantis ad numerum ac mensuram, conjuncta cum *τῷ εὖ* corporis, præsertim si solitaria fuerit, non magis improbaverim in moribus Pueri Principis, quàm cantum harmonicum seu artificiosum, aliavé exercitia, quæ ad declarandam animi alacritatem adhibentur, & sanitatem

corporis conservant, idque agile & aptum natum reddunt. *P. M. A.*
tyr. Class: 2. cap: 2. Timpl: lib: 3. Erb: Gen: cap: 5. q. 8.

X XII.

Cæterum τὸ μέτερον αἰεσον, ut ubique, ita etiam hinc. Nam qui in his exercitiis modum transgrediuntur, & violenter corpus in tenera ætate exercent, in reliquâ vitâ fractis viribus debilitatâ valetudine parum proficiunt, argumento, quod qui intra adolescentiæ annos Olympica vicerant, vix unus & alter ex eo numero potuerunt confirmatâ ætate similem in iis certaminibus palmam reportare. *Marian: lib: 2 de Reg: & Reg: Inst: cap: 5.* Cavenda ergo hinc intemperantia, amittendumque educatoribus, ne exercitationes teneri alumni deforment corpus ejus, frangant vires, impediant augmentationem, denique morum immanitatem ac barbariem inducant, quæ vitia in Spartanorum Pædonomiâ notat & perstringit Aristoteles 7. *Pol: 4.*

X XIII.

Παιδεί & σοφιστικὸν tantum est. τὸ ψυχικὸν continet τὸ ἠθικόν, Regimen Morum, & τὸ ὁμιλικόν, Regimen Conversationis.

X XIV.

τὸ ἠθικόν, Regimen Morum, Manuductione ad τὸ Καλοῦ ἀγαθοῦ absolvitur.

X XV.

Manuductio hæc vel Rudis est, vel Exacta & Examinata.

X XVI.

Manuductio Rudis est, quæ ducit ad Semivirtutes. Hæc tenetoro alumno Pietatis & Probitatis præceptiunculas instillat, inque animulo ejus scintillas & igniculos veræ gloriæ excitat, procul amotis Comcediarum ac Picturarum turpium spectaculis, quibus ad ejusdem generis imaginationes & cogitationes datur occasio. *Plat: 7. Reb.* Est enim connexio inter hæc ordine, videre turpia, audire turpia, cogitare turpia, proloqui turpia, demum perpetrare turpia, quibus gradibus, atque, ut ita dicam, lineis ad Semivirtutum pervenitur. *Piccart: 7 Pol: 17.*

XXVII.

Manu ductio Exacta etque Examinata est, quæ docet ad ipsas Virtutes. Quæ vel Primariæ, vel Secundariæ.

XXVIII.

Virtus Primaria Pueri Principis spectat vel Deum, vel Homines.

XXIX.

Virtus Deum spectans Pietas dicitur, quæ nihil aliud, quàm rectus de Deo sensus, & rectus ejusdem cultus. Coli coli siquidem postulat, & quidem cultu duplici, Interno & Externo. Ille in animo & ex animo Deo vero preces concipit: laudes, grates: Iste hæc eadem per ritus & gestus expromit, nec malè Religio dicitur. *Lips: lib: 1. Civ: Doct: cap: 3.* Ex his Sapiencia præcedit, Religio sequitur, quia prius est Deum scire, consequens colere. *Last: lib: 4 Inst: cap: 4.* Intelligat ergo Deum Religione, profiteatur etiam Pietate, Sensu verò non persequatur, sed adoret. *Hilar: de Trinit.*

XXX.

Virtus homines spectans Probitas audit, quæ nihil aliud, quàm recta in moribus & actione omni vita, ex honesti normâ. *Lips: lib: 1. Civ: Doct: cap: 6.* Estque vel Dirigens, vel Directa. Dirigens Prudentia appellatur, quæ ἀρετῶν cæterarum virtutum. Ut enim ipsa præscripserit, ita virtutes, & qui iis præditi sunt, agunt. *Arist: 1. Magn: Moral: cap: 35.*

XXXI.

Prudentia est virtus, suggerens intellectum delectumque rerum. Imperatori propria & unica virtus: *Arist: 3 Pol: Cujus parentes Usus & Memoria, ille ex visu vel tractatu, hæc ex auditu vel lectu.* *Lips: lib: 1. Civil: Doct: cap: 8.* Dico ex tractatu vel lectu, quia qui consilia ex alienis oculis colligunt, & non suo corde sed alterius verbo reguntur, illi non animo sed auribus cogitant: *Apulej: de Dog: Plat: Neque habent τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς, quod in Principe requirit Homerus, qui eum inducit πρῶτον ἔτι ὀπίσσω oculatissimum: In Iliad: Id quod Sceptro Oculato adumbrarunt Hieroglyptæ.* *Pierius in Hieroglyph.*

XXXII.

Directa est Iustitia, Fortitudo, & Temperantia.

XXXIII.

Iustitia est virtus, jus & æquum in se inque aliis firmiter servans. *Lips: lib: 2 Civil: Doct: cap: 10.* Hujus proprium, cum unoquoque sic agere, quasi ipse alterius personam indueris, alter tuam. *Hierocles apud Stob: serm: 24.* Poëtæ Iovi affidere faciunt, cujus discipuli Reges, quia quicquid à Iove decernitur, id justè factum censeri debet: Non item, quæ à Regibus, ut adulatoriè interpretatur Anaxarchus Sophista, quasi quicquid aut qualecunque sit, quod Rex faciat, id justum existimari debeat, primùm ab ipso Rege, deinde à cæteris mortalibus, quem rectè reprehendit Arianus *de Exped: Alexandri.* Nec minùs rectè atque erectè Antigonus alterum, qui cum diceret, omnia Regibus honesta & justa esse: Sunt, per Iovem, inquit, sed Barbarorum duntaxat Regibus! At nobis ea duntaxat honesta sunt, quæ honesta sunt, & ea tantùm justa, quæ justa sunt. *Plutar: in Apophtheg.* Aurea sententia, digna, quam Puer Princeps semper in memoriæ codicillis inscriptam habeat.

XXXIV.

Fortitudo est virtus, quod Prudentia elegit, tanquam honestum, Iustitia apprehendit tanquam justum, fortiter executioni mandans. Et ipsa de comitatu virtutum principallium. Quid enim turpius Principi, quàm inter probra audire:

*Vos etenim juvenes animos geritis muliebres,
Illa Virago viri. Cic: 1 Off.*

Aut illud tralatitium: Vos instar Thetidum gladium quidem habetis, cor verò nullum: Aut Platonium istud: Videntes canis oculos, habes, cor verò nullū. *Patric: lib: 7. de Regnè & Reg: Inst.* Quid turpius, quàm propter metum ex eodem ore, quo judicaturus Deum invocavit, quod sentit, non proferre? *Plato ep: 1:* Qui haud aliam ob causam pueros equis impositos voluit duci ad bellum, sed tempore pugne in tuto collocari, ut à tenero, quod dicitur, ungui ad fortitudinem con-
docefic.

doceferent. 7 de Rep. Neq; aliud spectavit Romanorum institutum,
quando Majorum suorum imagines in atriis exposuerunt, ut minores
in eas intuentes se componerent ad imitationem majorum. Scilicet,

Et pater Aeneas, & Avunculus excitat Hector! En. 3.

XXXV.

Temperantia est virtus, quæ cupiditates & voluptates Pueri Prin-
cipis moderatur, quod contineat oculos, ventrem, & quæ sub ventre
sunt: *Citat tanquam notum Taubmannus in Bacch: Plaut: act: 4. sc: 9:*
Neu inducat animum, alios decere honestè vivere, regibus immodestè
vivendi relictam licentiam: *Isocrates ad Nicol: Cumque omnia pos-*
sit, sola sibi licere putet laudanda: Theodahadus apud Cassiod: lib: 10.
Vat: Memor Socratis, qui interrogatus, quam vitutem juvenum existi-
maret? Respondit: τὸ μὲν δὲν ἀγαν. Laert: in vii: ejus. Nam quid ita?
Quia enim optimus cupitorum modus, non quantum velis, sed quan-
tum debeas, sumere: *Plut: in Conv: Sept: Sap.*

XXXVI.

Virtutes Secundariæ Pueri Principis sunt: Vigilantia, Fides, Cle-
mentia, & Modestia. Ex his Vigilantia subordinatur Prudentiæ, Fi-
des Iustitiæ, Clementia Fortitudini, Modestia Temperantiæ.

XXXVII.

Vigilantia est virtus Pueri Principis, quâ is à teneris sedulò officio
suo obeundo advigilat. Cùm enim olim omnium somnos illius vigi-
lantia defendere debeat, omnium ocium illius labor, omnium delicias
illius industria, omnium vacationem illius occupatio: *Sen: Cons: ad*
Polyb: Adeoque cum Epaminondâ Thebano debeat vigilare, quod ci-
ves hoc tutius dormiant: Plutarch: in Epam: Maturè animus ejus huc
componendus est, ut ducat,

Turpe quiete Duce[m] totas dependere noctes: Horn: Il: 2:

Atque ut exempla Pertinacis & Severi Impp: sequatur, quorum ille
tribuno assignavit symbolum, Militemus hic, Laboremus, *Ælius Spar-*
tian:

Itan: in Sev: Identidem in memoriam rediens dicti verè Augusti: Im-
peratorem oportere stantem mori. Suet: in Vespasiano.

XXXVIII.

Fides est virtus Pueri Principis, quâ id quod à se dictum ac promissum est, promptè repræsentat Effectum: inquam, dicti aut promissif. *Lips: lib: 2. Civil: Doct: cap: 14.* Discat ergo ille mihi, etiam esse fidem, quæ infideli, immò hosti, data sit: *Cic: 3 Off: Virique boni esse, etiam non pollicitam fidem servare: Cato: Adeoque malit sibi successum deesse, quàm fidem: Senec: lib: de mor: Quæ ut anima, unde abiit, nunquam redit: P. Mimus: Nec magis ludum patitur, quàm fama & oculus: Idem: Quorum, sicut fidei, irreparabile damnum est. Nam fidem qui perdit, nihil ultra potest perdere. Quamquam fidem nemo unquam perdit, nisi qui non habet: Senec: cit: loc: Et per consequens nec Princeps, quem ferrum tuetur, sed meliùs fides: Sen: in Oct: Cujus ædem non immeritò Capitolio vicinam Iovis Opt: Max: Romani voluerunt, ut innuerent, nullis magis convenire fidem, quam Principibus. Cato Conforius: Quæ si exularet in toto orbe, apud Principes reperire deberet hospitium. Dictum Ludovici XI, Gallia Regis.*

XII.

Clementia est virtus Pueri Principis, animum ejus à poenâ aut vindictâ ad lenitatem cum judicio inclinans. *Lips: lib: 2. Civ: Doct: cap: 12.* Homini omnium virtutum convenientissima, quia humanissima: *Idem ib: Sed quæ nullum tamen ex omnibus magis, quàm Regem aut Principem deceat: Sen: 1. de Clem: Qui nullâ re propiùs ad Deum accedit, quàm salute hominibus dandâ. Cic: pro Lig. Scilicet,*

*Palchrum eminere est inter illustres viros,
Consulere Patria, parcere afflictis, serâ
Cade abstinere, tempus atque ira dare,
Orbi quietem, seculo pacem suo:
Hæc summa virtus, petitur hæc coelum viâ. Sen: Oct.*

Hanc è Fortitudine educimus, quia τὸ νικῶν τὰυτὸν παρὰ τὸν νικῶν παρὰ τὸν
τὸ ἀγῆστῃ: *Plat: 1 de Leg: Adeoque,*

Fortis

*Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit
Maenia, nec virtus altius ire potest.*

Quò & pictura vetus respicit, quâ sceptrum sic repræsentabatur: In summo erat ciconia, clementiæ symbolum, in imo efferû animal Hippopotamus, ut si quando in Principe sæviret ira, vel vindictæ cupiditas, hanc clementia desuper compesceret: *Erasm: lib: de Princ: Inst: Quæ suggerit & insinuat, nihil gloriosius esse Principe impunè læso: Sen: 1. de Clem: Neque huic minus turpia multa supplicia, quàm medico multa funera. Idem ibidem.*

X L.

Modestia est virtus Pueri Principis, quâ sibi ipsi ita temperat, ut luxum internum expellat; seu, ratione temperatus, nec actione exultans de se suisque sensus. *Lips: lib: 2 Civ: Doct: cap: 15.* Virtus cum aliis inculcanda cum curâ, tum Principi vel maxime, quem in alto positum non alta sapere difficile est. *Bernab: in Ep.* Qui propterea, quanto superior est; tanto se gerere debet submissius: *Cic: 1 off: Idemdemque cogitare, non minus hominem se, quàm hominibus præesse. Plin: Paneg: Usque adeò in imperiis constitutorum magnam habet excellentiam modestia, & nihil supra hominem agere! Diod: Sicul: lib: 25 Bibl: Hist: eci: 1.*

X L I.

Denique referat mihi proficiente tempore Augustulus noster in Virtute Trajanum, in gravitate Nervam, in censurâ totius vitæ Antoninum aliquem, aut Valerianum: *Tieb: Poll: o: Quo de memorabile ad famam, quod cum Romæ deliberatio institueretur, cui censura urbana deferri deberet, cum pro more Prætor edixisset: Quid vobis videtur, P. C. de censore deligendo? Omnes omnes unâ voce acclamârunt: Valeriani vita censura est. Ille de omnibus judicet, qui omnibus est melior: Ille de senatu judicet, qui nullum habet crimen: Ille de vitâ nostrâ sententiam ferat, cui nihil potest obijci. Valerianus à primâ pueritiâ censor fuit: Valerianus in totâ vitâ suâ censor fuit: Prudens senator, modestus senator, gravis senator, amicus bonorum, inimicus tyrannorum, hostis criminum, hostis vitiorum.*

vitiorum. Hunc cenforem omnes accipimus, hunc imitari omnes volumus: Primus genere, nobilis sanguine, emendatus vitâ, doctrinâ clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis. *Idem in Vit: ejus.* Ita ira par est vitam instituere: Sic

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit Rex: Aufin Mon.

Quod & Cyro placet apud Xenophontem, qui nulli cenfet convenire imperium, nisi qui melior esset iis, quibus imperaret. *8. Cyropad.*

XLII.

Τὸ ὀμιλετικὸν cæteros Principis mores fingit ac pingit: qui corpus quidem afficiunt, atque aded perficiunt & ipsi, sed non eo modo, quo exercitia, quæ illud habitant & disponunt tantùm extrinsecus, sine respectu ad animum, hi disponunt, & quidem cum relatione ad τὸ ἡγελοῦς καὶ καθῶν secundarium, quod est τὸ πρέπον. Decorum Latine reddit Cicero: *lib: 1. off.* Erasmus Civilitatis nomine complexus est, in aureolo illo, & ad verbum ediscendo libello, quem de hac edidit. Inde mihi discat & perdiscat noster, (Est enim Puero Principi scriptus & inscriptus:) quomodo se circa corporis compositionem gerere debeat? Quid decori in ocalis, supercilliis, fronte, naribus, ore, labiis, linguâ, dentibus, capite, comâ, cervice, humeris, brachiis, pedibus, ipsisque aded membris, quæ honestè nominari nequeunt? Quid modi in sternutatione, oscitatione, risu, expuitione, tussi, eructatione, frictione, scalptione, confessu, statione, genuflexione, incessu, gestu? Quæ ratio morum in templo, conviviiis, cubiculo, congressibus? Quid moderaminis in ludis & lusibus? Qui liciti, qui illiciti? Quæ pars nobis, quia dubitationem patitur, amplius attingenda est. Ac Lusum quidem Chartarum seu Foliorum Lusforiorum quod attinet, si ludendi exercitium magis in eo quàm lucrum spectetur, idque ipsum tam exiguum sit, ut nec victus doleat amissum, nec victor gaudeat acquisitum, damnandus haud videtur. Hâc enim ratione nihil aliud efficitur, quàm ut ludentes attentiores sint, animusque in simul exerceatur. *Burgerfeldo ap: 20 Ideæ Moral: s. 16.* Quod de eo ludi genere, quod *Verkeeren* appellant, totidem quoque verbis dixeris, quod quoniam non tantùm in

calu

casu, sed etiam in industria consistit, ocio Augusti donandum, & cæ-
 teris ejus recreationibus condonandum est. Sicut & Ludus Schachia,
 quem Calculorum, Latronum sive Latrunculorum, nec non Gemma-
 rium, & absolutè Gemmam vocitant, dantes hoc memoriæ Cn: Pom-
 peji, qui in tertio triumpho, quem de Piratis, Asia, Ponto, Gentibus
 Regibusque egit, talem alveum lusorium transtulit cum calculis tessere-
 risque ex duabus gemmis, latum tres pedes, longum quatuor, calculis
 ipsis diverso inter se colore discretis. Quanquam enim hunc præter
 Patricium *lib: 3 de Regn: & Reg: Inst: tit: 12*, etiam Magnus Magnæ
 Britannia Rex Jacobus in $\Delta\omicron\rho\rho$ suo Βασίλειον, *lib: ejus Operis 3*, ex
 albo Ludorum Regionum expungat hoc ipso nomine, quod videatur
 pugnare cum sine ludorum, qui est animi relaxatio, quodque desidio-
 sam cessationem & plusculum ocii requirat, tamen in eo ipsis assentiri
 nequeo, cum alias ob causas, tum quia Delirium hoc Philosophicum.
 (Hoc elogio enim ornat ludicrum hoc dictus Rex:) præterquam quod
 ingenium exercet, & judicium obacuit, suam quoque habet domesti-
 cam recreationem, suum in re militari Metaphoricum & Analogicum
 usum. Circa Aleam hoc libentiùs cum Patricio facio, sive in precium,
 quod semper apud cordatos turpe judicatum fuit, ludatur, sive non,
 partim quia in casu solo consistit hic ludus, victoria autem non debet
 delectare Principem, quam solus casus dedit, partim quia non exercet
 ludentes, neque justam habet delectationis causam, cum sensus non ca-
 piam voluptatem sinceram ex ejus actione. *Burger/d: cap: 20 Idea Mo-
 ral: Phil: s. 17*. Est enim omnis aleator semper anxius, semper que-
 rulus, iracundus, morosus, difficilis, mœstus: victus pro damno mœret,
 & quo se pacto redimat, meditatatur, ultionemque affectat: victor verò
 insanit, exultat, majorique lucro inhiat, se ipsum torquet, alios verò
 odit, neque unquam infatibilem alexæ voraginem explet. *Patric: lib:
 3. de Regn: & Reg: Inst: tit: 10.*

XLIII.

Sed caput scilicet est Conversatio, cujus hîc ratio habenda cumpri-
 mis. Trahuntur enim à conversantibus mores in utramque partem.
Senec: lib: 3. de Irâ. Atque ut aromata odorem semper affricant tan-
 genti: Sic boni & modesti auram aliquam virtutis. *Lips: contr: 1. ep:
 78. lte-*

28. Iterum, ut quædam in contactis vicia transiliunt, ita animus mala sua proximis tradit: Ebriofus convictores in amorem vini trahit, impudicorum cœtus fortem etsi licet virum emollit, avaritia in proximos virus suum transtulit. *Senec: cir: loc.* Ut ita, si quis malorum gaudeat commercio, rogare, qualis ipse sit, nihil sit opus. Nam quisque similis est sodalitati sui. *Eurip: in Phœn: Nimirum*

*Si quis malorum se aggregat consortio,
Non quæro, qualis ille, sed novi statim,
Quales amici, quævis adhaeret, talis est.*

Citat Diod: Sicul: lib:
12 Biblioth: sect: 14.

Quod cum ita sit, etiam atque etiam videndum, ne tenella ac flexanima ætas alumni, quæ primo errorem cum lacte bibit, contagio aliquo inficiatur. Cavebitur autem, si adjungantur ei nutrices, gerulæ, ancille, vernulæ probi moris, si dentur comites ex universâ nobilitate selecti, in quibus indoles virtutum eluceat, si plerique procerum filii, qui sunt spectatis moribus, cum eo coëducentur, more Ægyptiis Macedonibus & Gothis non infamiliati: *Marian: lib: 2 de Reg: & Reg: Infit: cap: 9:* Et quidem ex omnibus nationibus, quàm latè patet imperium, ut ita Puer Princeps frequenti usu nullo labore omnium gentium instituta & linguas condiscat, dum quisq; maternâ linguâ coram Principe Puero loquitur. *Idem ibidè.* Quo tamè loco sollicitâ diligentia curandum Educatoribus, ne ad Pueri Principis familiaritatem admittantur, qui non valent pronuntiatione, aut cum Doribus habent *πλατυσομίαν*, vel etiam per blanditias & jocos balbutiem teneri alumni adulatoriè imitantur. Unde enim rectè discet loqui, si neminem dextrè & masculè pronuntiantem audierit? *Piccart: lib: 7. Pol: cap: 17.* Nec minori, ne quis arte, aut ingenii similitudine, aut vitiorum communione se præ cæteris in gratiam Pueri Principis insinuet, omnium arcanorum particeps & arbiter. Ab his enim initiis suscepta familiaritas, confirmatâ accedente ætate, turbas excitare solet. *Idem cit: lib: & cap.* Nominatim autem à consuetudine Augusti arcendi Lenones & Adulatores, servum pecus, quos opum vermes Anaxilaus, *τεταπίζοντες*, mensarum tonsores Phocylides, grassatores Festus, tineas & fo-

ricos

rices palatii Constantinus appellat: Quod & Poëta subjicit, versibus
aurichal co cont r non caris:

*Nil fœdum dictu visvè ea limina tangat,
Intra quæ puer est: Procul hinc procul ite puella
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reverentia, si quid
Turpe paras, nec tu pueri contemseris annos. Iuv. Sat: 14.*

Neutri in regno benè morato tolerandi: *Herodot: lib: 8:* Nedum circa Principes, quibus nunquam conversatio hominum deest, vitia eorum assentatione alentium. Etenim semper magnæ fortunæ comes est adulatio. *Vell: Pat: lib: 22 cap: 102. Vide etiam atque etiam Marianam lib: 2. de Reg: & Reg: Inst: cap: 11.* Et quæritur adhuc, (verba sunt Vopiscii) quæ res malos Principes faciat? Caligulas, Neronas, Vitellios, Maximinos, Heliogabalos? Iam primùm nimia licentia, deinde rerum copia, amici præterea improbi, satellites detestandi, eunuchi avarissimi, aulici vel stulti vel detestabiles &c. Ut benè dictum sit à quodam mimico scurrâ, Claudii Divi temporibus, in uno annulo posse perscribi atque depingi. *Idem Ibidem.*

XLIV.

Atque hæc de Educatione dixisse sufficiat: Institutio succedit, cui prior illa viam parat, lapidibus, hoc est, impedimentis ordinatæ institutionis sublati.

XLV.

Institutio hæc vel Prima est, vel Secunda.

XLVI.

Institutio Prima est, quæ dicitur Infantilis. Hæc nec nulla, nec admodum magna esse debet in illâ ætatulâ. Non nulla: Quoniam præstat infantes aliquid facere, quia quiescere nequeunt. Quid autem melius facient, ex quo loqui poterunt, quàm si discant? Quamvis enim parum sit, quod discunt, tamen aliquid semper discunt, & hæc per singulos annos prorogata in summum proficiunt, & quantum in infantia est temporis præsumtum, adolescentiæ acquiritur, præsertim cum literarum

terarum initia solâ memoriâ content, quæ non modò jam est in parvis,
 sed etiam est tenacissima. Et cùm membra horum dirigantur sollicitè,
 ne in obliquum curventur, quàm primùm editi sunt, quidni animis e-
 orum per cura adhibeatur, dum adhuc molles sunt, atque ad omnem
 institutionem fingi possunt? *Quint: lib: 1. Orat: Inst: cap: 1.* Atque
 huc huc respexit scilicet Chrysippus, qui licet triennium nutricibus
 daret in teneri nutritii seu alumni educatione, tamen ab illis quoque
 jam tum formandos quàm optimis institutis infantum mores censuit.
Junius quest: Pol: 40. Neque aliò oculos flexit Aristoteles, dum nutri-
 culis autor est, ut fabellis ac narratiunculis parvulos detineant, accom-
 modatis instituto vitæ, quod aliquandò de suorum consilio sequi de-
 bent, non tantùm, ut sic paulatim præparentur futuro vitæ generi, sed
 etiam, ut inde colligi possit indoles & ingenium. Nam qui cupidè &
 ardentè audiunt fabellas, eos certum est esse *εὐγενετέρας καὶ εὐφρονετέρας*:
 stipes & stupos contrâ, qui his minùs capiuntur. *7. Pol: 7.* Non
 admodum magna: Quoniam bis perniciosum est, tene lam ætatem
 statim fatigari instituendi molestiâ, multoque discendi labore onerari.
 Atqui & aratores & domitores equorum equuleis suis & juvenis par-
 cere videmus, vitatores item novellis vitibus, quas non multùm exten-
 dunt ad vina producenda antè, quàm in stirpem solidiorem excreve-
 rint, ne vis earum in ipso semine evanescat. *Vegius lib: 2. de Pueri E-*
duc: cap: 2. Discat mihi ergò aliquid Augustulus noster, dum nihil a-
 liud Augusto dignum agere potest: *Patric: lib: 2 de Regn: & Reg: Insti-*
tit: 13: Un' versè tamen interim magis sit spectator eorum, quæ mox
 percepturus est, quàm autor & actor: *Janius quest: Pol: 40:* Neque
 ultra lectiunculam & scriptiunculam, vocabula item & sententiosas,
τὸ λεξιμὸν, inquam, & *γναμολογικόν*, grandius quid sapiat primo se-
 ptennio.

XLVII.

Institutio Secunda vel Puerilis est. vel Juvenilis.

XLVIII.

Institutio Puerilis Objectum habet Artes. Quæ vel Orationis, vel
 Rerum: Illæ Logicæ, hæ Mathematicæ.

Artes

XII.

Artes Logicæ sunt: Grammatica, Rhetorica, & Logica præcisè sumta.

L.

Grammatica ei conferet sermonis & scriptionis congruitatem, facultatemque loquendi. Quam ut consequatur, plurimum operæ ponet in sermocinando & scribendo, quò usu quodam quotidiano Lingua Latina ipsi familiaris nativæ adinstar efficiatur. Sed & legere expeditè quodvis scripturæ genus, non elegantis tantùm, verùm etiam distortæ & vacillantis, ipsosque aded literarum nexus & compendia cognoscere discet, ne quando opus habeat alieno præsidio ad legendas literas, & actionum formulas, quæ ex omnibus ægni partibus afferuntur, quæ res arcanis continendis salutaris cumprimis. *Marian: de Reg: Inst: lib: 2. cap: 6.*

LI.

Rhetorica ei conferet sermonis & scriptionis seu stili elegantiam, facultatemque dicendi. Hanc ipsam autem consequetur legendis bonis autoribus, tam Profaicis quàm Metricis. Neque enim à Poëtis mihi abhorrebit, saltem castioribus & castigatioribus. Multùm ergò scribet & multa in hoc genere, epistolas, oratiunculas, chrias, quod si ingenium & ocium suppetat, etiam carmina: singula colo & commate distinguere nôrit: Literas majusculas suis locis adhibere: Etc. Nihil enim in hæc ætate negligendum est, quod consequentibus annis emendari non possit. *Idem ib: e: cap: 8.*

LII.

Logica ei conferet sermonis & scriptionis perspicuitatem, facultatemque disputandi, non ut importunam loquacitatem Sophistarum imitetur, clametque & insaniat inter æquales, sed ut in deliberationibus verum à falso discernere, lucem rebus obscuris afferre, confusa modo & ordine collocare, mendacium & vanitatem refellere, sententiam validis argumentis confirmare, adversarii rationes elidere, denique compendio fidem facere, atque sine errore ad architectonicum, id est, ultimum consiliorum scopum collineare queat. *Idem ibidem.*

L.III.

Artes Mathematicæ sunt : Musica, Arithmetica, Geometria, Astro-
nomia.

L.IV.

Musices studiū Puero Principi si non colendū inter prima, saltem nō
omnino posthabendū videtur, non tantū ut animum à labore recreet,
naturæve vehementiā leniat, sed etiam ut ex hujus modulis intelligat,
florentem atq; beatum Reipublicę statum in modestiā & æquabilitate
consistere. Tria tamen hęc vitia ei fugienda diligenter sunt. Primum,
ne dum voluptatem conlectatur, animi concentū dissolvat, turpitudi-
ne verborum modisive in lasciviam & petulantiam fractis. Deinde, ne
tantum operæ in hoc studio ponat, ut aliarum artium oblitus videatur,
quibus Rempubicam aliquando administrare debet. Demum, ut aliis
canentibus aut pulsantibus oblectationem capiat potius, ipse hujus verò
artis majori usū peritiavē abstineat. Neque enim de nihilo est, quod
Iupiter Summus nunquam cantare fingitur, aut chelyn plectro manuvē
pulsare. Neq; etiam prætereundum nobilis cantoris nobile dictum ad
nobilem Regem Philippū, de solertissimā Musices ratione disputatem:
Nunquā Dii, o Rex, tibi tantū mali faciant, ut tu me canēdi arte vincas.
Saltem me autore nunquam inflabit tubas aut tibi bias, quas, quæ invenit,
Minerva, perspectā oris deformitate abjecisse dicitur. Ac ne canet
quidem ipse temerē coram aliis, sed remotis arbitris, aut inter paucos
domesticos. Sed nec fidibus mihi ludet, & omnino manu plectro vē
vel citharam pulsabit, aliudvē gregarium instrumentum musicum trac-
tabit. Testudinem inde excipio, cujus usus à Prin. ipis dignitate non a-
lienus esse videtur. *Vide Marianam lib: 2 de Reg: & Reg: Inst: cap:
7. Paric: de Regn: & Reg: Inst: lib: 2. tit: 15.*

L.V.

Sicut nec Numerandi Scientia, (Arithmeticam vocant) quæ Prin-
cipi non tantū utilis, sed etiam pernecessaria. Quomodo enim ex-
ercitum in bello recensēbit? Quo ordine castra locabit? Aut quā ra-
tione pro numero militum aciem instruet. subsidiisque firmabit? Præ-
mia quomodo pro meritis dabit atque distribuet, hujus artis cognitiō-
ne destitutus? Iam verò in pace quam rationem vestigalium habebit
is, qui

is, qui numerandi scientiam non callet? *Marian: cit: lib: cap: 8.* Placet ergò in hac numerorum disciplinâ Principem non esse rudem, aut delicati fastidii: Sed paucis ut in eâ laboret hortor, & quæstoribus, argentariis, institoribus majorem diligentiam relinquat. *Patric: cit: lib: tit: 13.*

LVI.

Idem de Mensurandi Scientiâ, quæ Geometria dicitur, judicium, quæ haud scio annon magis etiam necessaria Principi, præsertim si Geographia, Chorographia, Topographia, Architectura comites accesserint. Ex his enim omnis dimensio & descriptio regionum, territoriorum, locorum & locatorum, ædificiorum, templorum, arcium, navium, reliquarumq; rerû sumitur. Quin ministra & pedissequa est rei militaris. Nam machinæ, balistæ, tormenta, ad propugnandum oppugnandumque idonea, ex hac disciplinâ maximè proficiscuntur: *Idem tit: 14.* Quæ in pontibus subitario opere jungendis, vineis pluteisque extruendis, dimetiendis agris, constituendis in quincuncem arboribus, in incrustatione, loricatione, cælaturâ utilem operam præstat Principi. Quanquam enim artificum opus sit, hæc omnia præstare, si tamen de singulis dijudicare ipse Princeps possit, nã magnum præsidium ad statuendum, quid in rem sit, comparatum habebit. *Marian: Ibidem.*

LVII.

Quid de Astronomiâ? An patiemur Principem tam præclaræ artis cognitione destitui? Neque enim mediocris utilitas ex cœli contemplatione capitur, quâ fit animus erectior ac moderatior. Qui enim rerum cœlestium amplitudinem animo lustrat, quæcunque in terris videntur magna, contemnit, & qui definitos siderum cursus attentè contemplatur, ad divinæ sapientiæ admirationem assurgit. Atque hinc pietas cultusque suscipitur animo religionis sanctissimæ, confirmaturq; persuasio, esse numen, quo omnis natura constituta sit & gubernetur. *16.* Ergò Principi cœli quoque plagæ familiariter notæ sint, non teræ tantum, rudimenta quoque hujus disciplinæ perspecta, quorum ignorantia turpissimè sæpè offenditur, ut vel unum Niciæ Atheniensis exemplum fidem facere potest: *Patric: lib: 2. de Regn: & Reg: Inst: tit: 16.* Sed hæctenus scilicet cœlum scrutabitur, ne plus tribuat astris, quam ipsis.

ipsis tribuit eorum Princeps: Id quod faciunt maleferiati Astrologi & Genethliaci, à quorum consuetudine & conversatione, si me audiet, sibi temperabit. Atque hæc studia tractabit altero Septennio.

L VIII.

Institutio Iuvenilis, quam in tertium Septennium rejicimus, Obiectum habet Disciplinas & Facultates.

L IX.

Disciplinarum nomine venit *παιδεία* Platonica, ad quam hæctenus recensitæ artes, quas *εργοπαιδείας* nomine indigetat idem, viam quasi sternunt, tanquam famulæ & ministræ. *Snellius Proteg: in Cornel: Val: Phys: Inst.*

L X.

Παιδεία hæc studio Naturali & Morali absolvitur: Quorum illud Theoreticum, Physica alio nomine, hoc Practicum, Ethica alio nomina. Utrumque Alumnum nostrum quasi manu ducit ac deducit ad τὸ γινῶσθαι σεαυτὸν, ad Cognitionem Sui, tum Naturalem, tum Moralem. Cujus præcepti tanta vis, tanta sententia est, ut ea non homini cuiquam, sed Delphico Deo tribueretur. Nam qui se ipsum nôrit, primum se habere sentiet aliquid divinum, ingeniumque in se suum, sicut simulacrum aliquod, putabit, tantoque munere Dei semper aliquid dignum, & faciet, & sentiet. *Cic: 1. de Leg: Præsertim Homo Princeps, qui lampada debet præferre aliis, quo consilio veteres recens electo magistratui faces ardentes prætulerunt, ut cæteris virtutis & æquitatis splendore prælucere nôffet. Paradinus in Sym: Heroic. Ea quippe Principum conditio est, ut, quicquid faciunt, præcipere videantur: Quintil: Declam: 4: Et rectè facere cives suos faciendo doceant. Vell: Pat: lib: 2. Quales enim in Republicâ Principes, tales reliqui solent esse cives: Cic: in ep, Scilicet*

————— *Totus componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ac visa Regentum!* *Claudianus de 4.*

Faciliusque, si dicere fas, errare naturam, quàm ut dissimilem sui
Princeps
Consul: Hon:

Princeps possit formare Rempublicam. *Verba Regis Theodorici ad Senatum apud Cassiodorum lib: 3. Var: ep: 12.* Quare, si rectè laudabiliterque Rempublicam gerere instituat, virtus ei cum civibus communicanda est. *Plato.*

L X I.

Studii Moralis Partes Speciales duæ: Oeconomica & Politica, quarum altera tradit rationem constituendæ & administrandæ Familiæ, altera Reipublicæ. Utraque necessaria Principi, quia τὸ εὖ Reipublicæ continetur ἐν τῷ εὖ Familiæ. Quis enim in cœno fontem requirat? Quis de turbidâ aquâ potum petat? Quis utilem judicet Reipublicæ, quem videt esse inutilem vitæ suæ & Familiæ? *Ambros: lib: 2 de off.* Sed altera tamen magis, quia τῆς πολιτικῆς ἀνδραγαθῶ ἀρετῆς ἕκασται τελειότηταν: *Plut: Cat. Maj:* Nullaque laudabilior Philosophiæ pars, quàm agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promovere & exercere justitiam, quæque Philosophi doceant, in usu habere, *Plin: ep: 2.* Addo & difficilior. Est enim omninò ars difficilis, Rempublicam rectè regere: *Cic: lib: 7 ad Attic:* Nihilque difficilius, quàm benè imperare. *Flavius Vopiscus in Aureliano:* Aded, ut excellentibus ingenii citiùs defuerit ars, quâ civem regant, quàm quâ hostem superent: *Liv: lib: 2. cap: 43:* Quia nullum animal homine morosius, nullum majori arte tractandum: *Senec: 1 de Clem:* Omnibusque animalibus facilius, quàm hominibus, imperare. *Xenoph: 1. Cyropæd.* Nimirum ut bubulcis in boves, sic equariis in equos, adeoque omnibus, quos pastores dicimus, illæc in animalia, quibus præsumt, non abs re videtur imperium esse. Enimverò videre est, greges hos omnes lubentius pastoribus suis parere, quàm homines magistratibus. Pergunt enim greges, quocunque pastores dirigunt, atque ut in locis pastum quærunt, in quæ illi loca immittunt, sic ab iis abstinent, à quibus arcentur. Quin etiam fructibus, qui ex eis proveniunt, uti pastores prohibitu sinunt, neque unquam accepimus, ullum gregem adversus pastores coivisse, quò vel minùs eis pareret, vel eos uti fructu non permetteret: Imò quibusvis aliis infestiores sunt greges, quàm iis, qui & imperium in eos habent, & emolumenta ex eis capiunt, cum homines in nullos majori coeant impetu, quàm quos in se regnum affectare sentiunt.

tiunt. Hæc cùm apud animum nostrum expenderemus, ita de his arbitrabamur, ait Xenophon, ut homini nato facilius existimarem esse, quibusvis animantibus aliis, quàm hominibus, imperare. *Cit: loc.* Auget difficultatem ipsa disciplinæ amplitudo, quæ ab universalibus valdè recedit ad singularia. Quo fit, ut materiæ ejus sint plures & copiosiores, methodusq; difficilior, quàm aliarum disciplinarum. *Keckerm: in Polit.* Quare, ut difficultas hæc Principi condimento aliqua leniatur, in subsidium vocanda evocanda Historia, quæ Politica Exemplaris, ut inde per compendium, quod imitetur, capiat, inde foedum inceptu, foedum exitu, quod vitet. *Liv: lib: 1.* Hic siquidem sine labore reperiet, quæ alii cum labore collegerunt, bonorum virtutes, improborum vitia, vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in eâ conversiones, mundi hujus instabilitatem, & imperiorum præcipites casus, atque, ut verbo complectar, malorum facinorum poenas, & bonorum præmia, quorum illa fugiet, ne in divinæ justitiæ manus incidat, hæc amplectetur, ut præmiis, quæ ea comitantur, potiatur. *Basilus Imp: in lib: quem Κατάλατα πατρισταλά in scripsit.*

LXII.

Facultatum nomine veniunt, Theologia, Jurisprudencia, & Medicina.

LXIII.

In Theologiâ mihi non tantum tenebit Thesin, seu id, quod Rectum atque Album est, sed etiam Antithesin, seu id, quod Curvum atque Atrum est in isto studii genere: cum Orthodoxiâ, inquam, Heterodoxiam, præsertim quoad controversias famosiores, quæ fervent in eâ Republicâ, cujus ipse futurus est caput. In Juris Scientiâ suffecerit generalis cognitio juris ac legum, quanta cadere potest aut debet in Principem, ne sit Saul, quod ajunt, inter Prophetas. Medicinæ studium Hippocratis & Galeni discipulis remittimus.

LXIV.

Educationi & Institutioni sub exitum tertii septennii coronidem imponet Peregrinatio, conjuncta cum studio Cosmographico: Ex qua redux rectâ ad Conjugium transibit & Imperium, cui natus ac destinatus est.

FINIS.

Corolla-

Corollaria Anti-Machiavellica.

I.

AN Princeps debeat esse iniquus? Id est, An debeat id operam dare, quâ ratione possit esse non bonus?

II.

An Vulpis aut Leonis mores assumere, atque ad omnem ventorum & fortuna conversionem versatile ingenium circumferre?

III.

An præ se ferre ac præferre Religionem, Pietatem, Fidem, Integritatem, Humanitatem?

IV.

An Studere Imperio indifferenter?

V.

Satiusne sit, Principem metui, quàm diligere?

VI.

An Princeps ea, quæ per vim coactus promissit, bonâ fide possit retractare, cessante vi, quæ prius coegit?

VII.

An idem præstare vitiis suis, quod alius virtutibus?

VIII.

An Princeps aliquis, antiquam Reipublicæ formam

*mam innovaturus, aliterque informaturus, rectè
umbram antiquarum legum recineat?*

Affirmativam tuetur Machiavellus in Principe suo &
Discursibus de Rep: Nos Adversativam.

Corollaria Respondentis.

I.

AN Princeps in Peregrinatione Peregrinis Sa-
cris salvâ conscienciâ interesse, Ritibusq³ Su-
persticiosis Romanensium cohabitare possit? Neg.

II.

An ex Peregrinatione redux ducere uxorem dispa-
ris Religionis, nominatim Paganam aut Papanam?
Neg.

III.

An loco movere Antecessoris Sui Consiliarios &
Ministros, nullo crimine privato aut publico infames
& infamatos? Neg.

IV.

An Majorum Statuta & sanctiones antiquare?
Dist.

HONORI

HONORI NOBILISSIMI
Dn. RESPONDENTIS.

P Rincipum regunda Vita nobili modo Viris,
Quos eò favor Poli provexit, & Parentium
Cura Principalis his puertia dedit duces;
Nulle lectos è Virorum cœtibus, prudentia
Laude claros, eruditionis integros gravis,
Ungue de tenello ad hancce remque factos affabre,
Pendet inde cuncta, na! Salus, & omne civium
Commodum, cui relinquitur locus semper suus.
Ille primus est; nec ullus exstiterit Princeps bonus,
Qui movere limitem Boni sit ausus publici:
Priva visa cui Voluptas aut Voluntas sit magis
Aestimanda. Patriæ Pater vocari cupit,
Filiosque Patria lubenter imputat suos,
Patria cuicumque prima cura & antiquissima.
Educationis esse filialis assolet
Altera illi, quæ prioris audiat suppar licet.
Tanta vis est ejus, ut vis insita indoli foras
Exeat per illius fidele robur. WOLFFIVS,
En! Vetussta gente clarus, Patriisq; honoribus
Celsus

*Celsus, amulusque doctis, atque jam cupidine
Concitatius hæc sciendi cuncta : magno Præside,
Qui bonæ magister mentis hoc opus peregit, &
Laurea donatus offerre publico Spartam suam,
Nuper ornatam sibi : proponit, atque protegit,
Instar athleta boni, nec quem timentis, acriter
Irruentum at proterentis impetum adversarium,
Actiones serias, & ludicras, Augustulos
Iusque fasque queis sit occupare sese, donicum
Hos juventa firmet annis, viribusque corporis,
Indolis gressuque mens vigescat, ac sacros Deos
Summa curarum, atque poscat Patria Salus sibi.*

L. M. Q.

Posuit Hospes

ABRAHAMUS BOCSTADIUS.

